DOI: [10.32702/2307-2105-2021.1.81](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.1.81)

УДК: 330.341.2: 338.24.021.8:338.24.021.8

*В. О. Іванченко,
к. е. н., доцент, провідний науковий співробітник,
Державне підприємство «Державний дорожній науково-дослідний інститут
імені М. П. Шульгіна»
ORCID ID: 0000-0003-4014-0780*

ХАРАКТЕРИСТИКА ВЗАЄМОДІЇ ІНСТИТУЦІЙ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА В ПРОЦЕСІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

*V. Ivanchenko
PhD in Economics, Associate Professor, leading researcher,
M.P. Shulgin State Road Research Institute State Enterprise*

CHARACTERISTICS OF INTERACTION BETWEEN INSTITUTIONS AND ENTREPRENEURSHIP IN THE PROCESS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

У даній статті охарактеризовано взаємодію інституцій та підприємництва в процесі сталого розвитку. Встановлено, що економічна складова сталого розвитку формує можливості з якими працює підприємництво, але при цьому екологічна та соціальна складова сталого розвитку виступають як обмеження в межах яких потрібно здійснювати свою діяльність. За такої ситуації підприємництво виступає індикатором можливостей з боку економічної складової сталого розвитку та є тим структурним агентом, що розробляє інститути та інституції для зміни «правил гри» і тим самим керує самим процесом сталого розвитку. Сформовано твердження, що існує два типи взаємодії підприємництва із інституціями та інститутами. За першим типом, для досягнення позитивного ефекту від своєї діяльності, підприємництво функціонує в межах та під дією уже існуючих інституцій та інститутів. За другим типом - підприємництво для досягнення поставленої мети, створює нові правила інституції та інститути, та в подальшому формують власну інституційну структуру.

Today, the main definition of the process of sustainable development is such a development that must meet the needs of today and meet their own needs without harming future generations. Numerous studies argue that entrepreneurship itself, as the engine of sustainable development, can create the transition to a sustainable future, meet today's needs and provide resources for future development. Accordingly, the purpose of this publication is to study and characterize the main features of the interaction of institutions and entrepreneurship in the process of sustainable development.

In our opinion, entrepreneurship can create opportunities for the implementation of the concept of sustainable development, pre-developing or influencing the establishment of new industry norms, property rights or legislation (new institutions and institutes) that transform the end result into profit or benefit. Accordingly, the economic component of sustainable development forms the opportunities with which entrepreneurship works, but the environmental and social components of

sustainable development act as constraints within which to operate. Conversely, ensuring environmental norms and social freedoms within the framework of entrepreneurial activity are the main sources of economic development.

In this situation, entrepreneurship is an indicator of opportunities on the part of the economic component of sustainable development and is the structural agent that develops institutions and institutions to change the "rules of the game" and thus manages the process of sustainable development. There are two types of interaction of entrepreneurship with institutions and institutes. According to the first type, in order to achieve a positive effect from its activities, entrepreneurship operates within and under the influence of existing institutions and institutes. According to the second type - entrepreneurship to achieve this goal, creates new rules of the institution and institutions, and further form their own institutional structure.

That is, the sustainable development of entrepreneurship takes place within the actions of institutes and institutions, part of the business works within the existing institutional structure, and the other - to achieve this goal, develops a new institutional structure one and works within it.

Ключові слова: *інституція, інститут, інституційна структура, підприємництво, сталий розвиток, економічна складова, екологічна складова, соціальна складова.*

Keywords: *institution, institute, institutional structure, entrepreneurship, sustainable development, economic component, ecological component, social component.*

Постановка проблеми. На сьогодні, основною дефініцією процесу сталого розвитку, є такий розвиток, що має відповідати потребам сьогодення та задовольняти власні потреби без шкоди для майбутніх поколінь. Велика кількість досліджень стверджує, що саме підприємництво як двигун сталого розвитку, може створити перехід до сталого майбутнього, задовільнити сьогоденні потреби та забезпечити ресурсами розвиток майбутнього. На їх переконання, процес економічної діяльності підприємництва може слугувати центральною силою у формуванні екологічної та соціальної складових сталого розвитку [1, 2]. На жаль, теоретичні та емпіричні дослідження з цієї теми значно відстали як від підприємницької діяльності, так і від інтересу населення до цього явища. На сьогоднішній день в науковій літературі дуже мало досліджень щодо сталого розвитку підприємництва.

Частина дослідників ставить під сумнів взагалі процес сталого розвитку підприємництва, тому що саме підприємництво у своїй більшості виступає як прояв індивідуалізму та самовираження. А це у свою чергу суперечить підходам сталого розвитку в частині колективних стимулів для ефективного розвитку соціальної та екологічної складових [3, 4] тому що останні не мають можливості бути розподіленими на ринку. Наслідком цього є те, що процес сталого розвитку підприємництва обмежується конкретними рамками та правилами гри, коли індивідуальні та колективні стимули працюють відповідно до існуючої системи економічних інститутів та інституцій. Базуючись на дослідженнях [5] та ряду інших публікацій, та адаптувавши їх до реалій економіки сьогодення можливо стверджувати, що економічна складова сталого розвитку формує можливості з якими працює підприємництво, але при цьому екологічна та соціальна складова виступають як обмеження в межах яких потрібно здійснювати свою діяльність. В цьому контексті можна стверджувати, що підприємництво виступає індикатором можливостей з боку економічної складової сталого розвитку та є тим структурним агентом, що розробляє інститути та інституції для зміни «правил гри» і тим самим керує самим процесом сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблематики процесу сталого розвитку набули широкого висвітлення в роботах вітчизняних дослідників серед яких особливої уваги заслуговують роботи таких науковців як Кириленко І.Г., Попова О.Л., Рябоконь В.П. [6], Трегобчук В.М., Хвесик М.А., Ходаківська О.В., Шпичак О.М., крім цього теоретико-методологічним та прикладним аспектам розвитку підприємництва в сільському господарстві присвятили свої наукові праці вчені як: Андрійчук В.Г., Баян А.В. [7], Геєць В.М. Гуроров А.О., Забуранна Л.В. [8], Захарчук О.В., Кропивко М.М. Кропивко М.Ф., Лупенко Ю.О., Месель-Веселяк В.Я., Пріб К.А., Саблук П.Т., Федоров М.М., Юшин С.О., а питанням організаційно-інституційного забезпечення своїх роботи присвятили науковці, як: Кармазіна М.С., Лузан Ю.Я., Малік М.Й., Мамчур В.А., Пугачов М.І., Шпикуляк О.Г. [6, 9] та ін.

Дослідження впливу інституційної теорії на процес сталого розвитку та діяльності підприємництва також висвітлювали у своїх роботах учені Axelrod R., Daft R., Kuznets S., Maxwell J.W., North D.C., та інші. Проте, незважаючи на численні теоретичні та практичні дослідження базових основ даного наукового напрямку, недостатньо дослідженим залишається саме взаємодія інституцій та підприємництва в процесі сталого розвитку.

Формулювання цілей статті. Метою цієї публікації є дослідження та характеристика основних особливостей взаємодії інституцій та підприємництва в процесі сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес сталого розвитку «за замовчуванням» прагне досягти довгострокової вигідної взаємодії між соціальними системами (суспільство, виробництво, галузь економіки, наукові кола, політичні партії, рухи, урядові організації тощо) та екологічними системами в яких вони функціонують (земельні ресурси, кліматичні зони, водні ресурси та ліси тощо). Таким чином, концепція сталого розвитку підприємництва у першу чергу буде базуватися на соціальному і екологічному добробуті. Цей добробут можливо реалізувати за рахунок економічної складової. Крім цього визначальним також є наявність та функціонування інститутів та інституцій, що забезпечують діяльність підприємництва та його розвиток. Тобто, іншими словами, якщо інститути та інституції не передбачають у процесі діяльності підприємництва виконання вимог екологічного законодавства (очищення повітря води чи землі, зменшення забруднення навколишнього середовища тощо) то така діяльність буде залежати від економічних його можливостей та від впливу соціальної складової на підприємництво. Крім цього і соціальна складова (регіон, соціум, суспільство в цілому) також будуть отримувати переваги від такої діяльності шляхом можливості екологічного розвитку.

Також є й інший підхід, коли діяльність підприємництва в процесі сталого розвитку спрямовується тільки на покращення екологічного становища для одного індивіда, а не усього суспільства. При цьому такі дії можливо вважати сталим розвитком і для усього суспільства, зменшуючи навантаження на нього, навіть і в межах лише одного індивіда.

В іншому випадку, може виникнути ситуація коли в результаті економічної діяльності відбувається негативний вплив на екологію та суспільство, що різними способами ставить під загрозу розвиток соціуму та майбутнє виробництва й галузі в цілому.

По-перше, це може становити загрозу для майбутнього суспільства та держави в цілому, в частині збільшення витрат на зменшення негативного впливу та дотримання відповідності норм забруднення та має суттєвий вплив на усі підприємницькі структури галузі [10].

По-друге, погіршення стану навколишнього середовища може вплинути на умови природних ресурсів, які є необхідними для діяльності в галузі [11].

По-третє, діяльність, що погіршує екологію викликає збільшення соціального навантаження та зобов'язань.

Але може спостерігатися і зворотній ефект, коли така ситуація може привести навіть до підвищення іміджу підприємництва в галузі чи завоювання нових ринків тощо.

Підприємництво під дією інститутів та інституцій, в ситуаціях, коли відбувається негативний вплив на екологію ведуть себе по різному – частина застосовує інститути, що згруповують та консолідують взаємодію людей [12] для ліквідації наслідків, інші застосовують інститути, що спрямовують діяльність в бік суб'єктів економічної діяльності стимулюючи або обмежуючи їх дії [13]. Вся діяльність підприємницьких структур відбувається лише в межах дій інститутів та інституцій.

На наше переконання, підприємництво може створювати можливості для реалізації концепції сталого розвитку, попередньо розробляючи чи впливаючи на встановлення нових галузевих норм, прав власності чи державного законодавства (нові інституції та інститути), які трансформують кінцевий результат діяльності у вигаш чи блага. Це дозволяє їм результат своєї діяльності в процесі сталого розвитку, змінити таким чином, що покращить їх конкурентоспроможність та потенціал отримання прибутку. Отримані результати у своїй більшості можуть трансформуватися в екологічні чи соціальні блага. Також створення нових інститутів та запровадження нових інституцій дозволяють підприємцям створити соціальну структуру, необхідну для зростання самого підприємництва у процесі сталого розвитку. Цей процес формує нові типи економічних операцій та запроваджує нову систему стимулювання діяльності, що буде базуватися на запровадженні інновацій [14, 15, 16]. Таким чином підприємництво у процесі сталого розвитку та для досягнення поставленої мети, може поряд із уже існуючими незмінними «правилами гри», розробляти та запроваджувати нові інституції та створювати нові інститути, що дадуть змогу підприємництву досягти своїх індивідуальних інтересів та отримати при цьому позитивні результати не тільки в економічній, а й в соціальній та екологічній складових.

Тобто, ми наголошуємо що потенціал підприємницьких дій для створення нових інституцій для сталого розвитку та ринків соціальних та екологічних ресурсів є обмеженим тільки власними економічними можливостями. Тому перехід до сталого розвитку в межах уже існуючих економічних структур вимагає розвитку нових економічних інститутів.

Саме наявність інститутів та інституцій дають можливість здійснювати діяльність. Той чи інший інститут спонукає до діяльності, що може створити як позитивний так і негативний вплив на економічну, екологічну чи соціальну складову сталого розвитку. Основними причинами для діяльності підприємництва, що має негативний вплив на екологію чи суспільство є збільшення економічної віддачі та отримання більше вигід. Причини діяльності, що за своїми результатами не приносить економічної віддачі та вигід, можуть бути менш ефективними, та взагалі спонукати підприємництво до бездіяльності, оскільки інституційні зміни, як правило, є дорогоцінною справою.

Таким чином, хоча інституційний розвиток може бути мотивований не економічними цілями та прагненням створити суспільні блага, потенціал отримання економічної віддачі швидше за все, матиме більший вплив. Крім того, можна уявити інституційні структури, що підвищують економічну віддачу підприємництва у

своїй діяльності, або такі, що приносять користь лише окремому підприємцю. У першому випадку підприємництво в сільському господарстві отримає набагато більше вигід від зменшення деградації навколишнього середовища. Крім того, діяльність інституційного розвитку може бути посилена діями підприємництва і з інших секторів економіки, що мають співпрацю із сільським господарством. В останньому випадку конкретний підприємець може отримати вигоду від досягнення конкурентних переваг перед іншими членами підприємництва в сільському господарстві, але тут може виникнути проблема впровадження нових інституційних структур проти інтересів таких підприємців.

Відмова від досягнення позитивного впливу на екологію в угоду економічним благам може означати, що підприємництво орієнтується на застарілі структури стимулів та винагород та починає створювати нові правила та нові інституції й формувати власну структуру соціальної складової. Отже, ця перспектива узгоджується з поглядом на створення підприємництва, який передбачає, що підприємницькі можливості повинні «створюватися» [16] іншим органом, або самими підприємцями [10].

Із цього підходу до характеристики підприємництва в сільському господарстві можна виділити два види підприємництва – такі представники підприємницьких структур, що працюють під дією інститутів та інституцій та отримують вигоди в існуючих економічних умовах ринків, та інші – такі представники підприємництва, що активно впливають на основні інституції, що керують економічними стимулами та створюють власну інституційну структуру.

Використання цієї характеристики дозволяє в кінцевому підсумку розрізнити два різні типи стійких можливостей для підприємництва: ті, що спонукають підприємництво працювати в рамках існуючих інституційних структур, і ті, в яких підприємництво повинно спочатку створити інституції, що сприяють його використанню.

Цьому підтвердженням є теорія відкриття та створення [11]. За теорією відкриття – завжди існує можливість створити якесь відкриття в існуючій економічній системі та отримати від цього вигоду. Отримати вигоду можливо тільки доти, доки інші представники підприємництва цієї економічної системи не зрозуміли систему, що утворилася, та не почали також отримувати тут вигоду. Умови для відкриття створюються зовнішніми силами, на які підприємництво не має впливу.

Альтернативною теорією до попередньої є теорія створення. За її положеннями можливості не існують доти, доки саме підприємництво не створить їх власними діями чи уявленнями.

Але при цьому вся діяльність підприємництва під впливом інституцій та інститутів та для створення нових інституцій та інститутів спрямовується на забезпечення процесу сталого розвитку та забезпечення відповідних показників економічної, соціальної та екологічної складових.

Висновки з даного дослідження.

Сталий розвиток підприємництва спрямований на забезпечення показників економічної, соціальної та екологічної складових. При цьому діяльність підприємництва зумовлена економічною складовою сталого розвитку, яка у свою чергу формує основні можливості для забезпечення сталого розвитку за екологічною та соціальною складовою. Крім цього, уся діяльність підприємництва в процесі сталого розвитку відбувається у межах існуючих інституцій та інститутів. Але, у певні моменти, для досягнення окремих цілей та завдань, виникає потреба у створенні та запровадженні нових інституцій та інститутів, які не використовувалися до цього. Такий підхід дозволяє в кінцевому підсумку розрізнити два різні типи стійких можливостей для підприємництва: ті, що спонукають підприємництво працювати в рамках існуючих інституційних структур, і ті, в яких підприємництво повинно спочатку створити інституції, які повинні задовільнити його потреби. Тобто, сталий розвиток підприємництва відбувається у межах дій інститутів та інституцій, але при цьому є частина підприємництва, що сама формує такі інституції та потім розвивається у їх межах.

Список літератури.

1. *Daft Richard L.* A dual-core model of organizational innovation. *Academy of management journal*. 1978. № 21(2). P. 193-210.
2. *Kuznets S.* Modern Economic Growth: Rate, Structure, and Spread. Yale University Press, New Haven, CT. 1966. 529 p.
3. *Maxwell J. W.* What to do when win-win won't work: environmental strategies for costly regulation. *Business Horizons*. 1996. № 39 (5). P. 60–63.
4. *Botkin D. B., Keller E. A.* Environmental Science: Earth as a Living Planet. John Wiley & Sons, New York, NY. 2003. 656 p.
5. *Pacheco Desirée F., Dean Thomas J., Payne David S.* Escaping the green prison: Entrepreneurship and the creation of opportunities for sustainable development. *Journal of Business Venturing*. 2010. № 25(5). P. 464-480.
6. *Малік М. Й., Шпикуляк О. Г., Рябоконь В. П. та ін.* Формування соціального капіталу в інституційному механізмі аграрного ринку. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2017. 86 с.
7. *Балян А. В., Гришанова І. Ю., Шабатура Т. С.* Державні напрями підтримки та стимулювання органічного виробництва. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2020. № 5. С.150-162
8. *Забування Л. В., Ярмоленко Ю. О.* Потенціал провадження платформи агроцифрової кооперації для конвергенції регіонів у процесі сталого розвитку. *Економіка АПК*. 2019. №. 3. С. 87-96.
9. *Лупенко Ю. О.* Розвиток підприємництва і кооперації: інституціональний аспект: монографія /

Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Шпикуняк О. Г. та ін. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2016. 430 с.

10. Gartner W. B. A conceptual framework for describing the phenomenon of new venture creation. *Academy Management Review*. 1985. № 10. P. 696–706
11. Alvarez Sharon A., Barney J.A. Discovery and creation: alternative theories of entrepreneurial action. *Strategic Entrepreneurship Journal*. 2007. № 1. P. 11–26.
12. Bendor J., Swistak P. The evolution of norms. *American Journal of Sociology*. 2001. № 106 (6). P. 1493–1545.
13. Axelrod R. An evolutionary approach to norms. *The American Political Science Review*. 1986. № 80 (4). P. 1095–1111.
14. North D. C. Institutions. *Journal of economic perspectives*. 1991. № 5 (1). P. 97-112.
15. Bromley D. W. Economic Interests & Institutions. Basil Blackwell, New York. 1989. P. 219-227.
16. Sarason, Y., Dean, T., & Dillard, J. F. Entrepreneurship as the nexus of individual and opportunity: A structuration view. *Journal of business venturing*. 2006. 21(3), 286-305.

References.

1. Daft, R. L. (1978), “A dual-core model of organizational innovation”, *Academy of management journal*, vol. 21.2, pp. 193-210.
2. Kuznets, S. (1966), *Modern Economic Growth: Rate, Structure, and Spread*, Yale University Press, New Haven, USA.
3. Maxwell J. W. (1996), “What to do when win-win won't work: environmental strategies for costly regulation”, *Business Horizons*, vol. 39.5, pp. 60–63.
4. Botkin, D. B. and Keller, E. A. (2003), *Environmental Science: Earth as a Living Planet*, John Wiley & Sons, New York, USA.
5. Pacheco, D. F., Dean, T. J. and Payne, D. S. (2010), “Escaping the green prison: Entrepreneurship and the creation of opportunities for sustainable development”, *Journal of Business Venturing*, vol. 25.5, pp. 464-480.
6. Malik, M. Y. Shpykulyak, O. H., Ryabokon', V. P. (2017), *Formuvannya sotsial'noho kapitalu v instytutsiynomu mekhanizmi aharnoho rynku* [Formation of social capital in the institutional mechanism of the agricultural market], NNTS «IAE», Kyiv, Ukraine.
7. Balyan, A. V. Hryshanova, I. YU. and Shabatura, T. S. (2020), “State directions of support and stimulation of organic production”, *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoyi Rady Ukrainy*, vol. 5, pp.150-162.
8. Zaburanna, L. V. and Yarmolenko, YU. O. (2019), “The potential of the agro-digital cooperation platform for the convergence of regions in the process of sustainable development”, *Ekonomika APK*, vol. 3, pp. 87-96.
9. Lupenko, YU. O. Malik, M. Y. and Shpykulyak, O. H. (2016), *Rozvytok pidpryemnytstva i kooperatsiyi: instytutsional'nyy aspekt: monohrafiya* [Development of entrepreneurship and cooperation: institutional aspect: monograph], NNTS «IAE», Kyiv, Ukraine.
10. Gartner, W. B. (1985), “A conceptual framework for describing the phenomenon of new venture creation”, *Academy Management Review*, vol. 10, pp. 696–706
11. Alvarez, S. A. and Barney, J.A. (2007), “Discovery and creation: alternative theories of entrepreneurial action”, *Strategic Entrepreneurship Journal*, vol. 1, pp. 11–26.
12. Bendor, J. and Swistak, P. (2001), “The evolution of norms”, *American Journal of Sociology*, vol. 106.6, pp. 1493–1545.
13. Axelrod, R. (1986), “An evolutionary approach to norms”, *The American Political Science Review*. 80.4, pp. 1095–1111.
14. North, D. C. (1991), “Institutions. *Journal of economic perspectives*”, vol. 5.1, pp. 97-112.
15. Bromley, D. W. (1989), *Economic Interests & Institutions*, Basil Blackwell, New York, USA, pp. 219-227.
16. Sarason, Y. Dean, T. and Dillard, J. F. (2006), “Entrepreneurship as the nexus of individual and opportunity: A structuration view”, *Journal of business venturing*, vol. 21.3, pp. 286-305.

Стаття надійшла до редакції 09.01.2021 р.